

# Associate degree-opleiding Ondernemen Christelijke Hogeschool Ede

27 april 2018

NVAO beperkte Toets nieuwe opleiding

Adviesrapport

## Inhoud

<b>1</b>	<b>Samenvattend advies</b>	<b>3</b>
<b>2</b>	<b>Introductie</b>	<b>5</b>
	2.1 Werkwijze panel	5
	2.2 Panel rapport	6
<b>3</b>	<b>Beschrijving van de opleiding</b>	<b>7</b>
	3.1 Algemeen	7
	3.2 Profiel instelling	7
	3.3 Profiel opleiding	8
<b>4</b>	<b>Opleidingsbeoordeling</b>	<b>9</b>
	4.1 Standaard 1: Beoogde leerresultaten	9
	4.2 Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	11
	4.3 Standaard 3: Toetsing	16
	4.4 Graad en CROHO-onderdeel	17
	4.5 Algemene conclusie over de kwaliteit van de opleiding	17
	4.6 Aanbevelingen	18
<b>5</b>	<b>Overzicht oordelen</b>	<b>19</b>
	<b>Bijlage 1: Samenstelling panel</b>	<b>20</b>
	<b>Bijlage 2: Programma locatiebezoek</b>	<b>21</b>
	<b>Bijlage 3: Overzicht van bestudeerde documenten</b>	<b>23</b>
	<b>Bijlage 4: Lijst met afkortingen</b>	<b>24</b>

## 1 Samenvattend advies

De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) ontving op 30 november 2017 een aanvraag voor een Toets Nieuwe Opleiding (TNO) voor de associate degree-opleiding (ad) Ondernemen van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). De NVAO heeft daarop een panel van experts gevraagd om alle aangeleverde informatie te bestuderen, het programma met de afgevaardigden van de instelling en opleiding tijdens een locatiebezoek te bespreken en een concluderend oordeel uit te spreken over de kwaliteit van de nieuwe opleiding. Onderstaande overwegingen hebben een belangrijke rol gespeeld in de uiteindelijke beoordeling van het programma door het panel.

De ad-opleiding Ondernemen heeft een eigen beroeps- en opleidingsprofiel opgesteld. Daarvoor is gebruik gemaakt van de landelijke profielen van small business, bedrijfskunde, communicatie en HRM. Het panel had op basis van het rapport redelijk wat vragen. De documentatie en verantwoording van wat de opleiding concreet gaat doen, behoeft aandacht. De opleiding neemt deel aan het experiment leeruitkomsten van het ministerie van OCW. Door gebruik te maken van leeruitkomsten kan de opleiding verschillende leerwegen mogelijk maken per student met behulp van een praktijkleeromgeving.

Het panel is van oordeel dat de leeruitkomsten helder zijn geformuleerd en dat de relatie tussen de kwalificaties, competenties en de leeruitkomsten helder is. Leeruitkomsten sluiten aan op wat vertegenwoordigers van het werkveld van een ad-opleiding Ondernemen verwachten. Het werkveld heeft in het bijzonder waardering voor het bijbrengen van een ondernemende, onderzoekende houding, resultaatgericht handelen en organiseren en communiceren met stakeholders. De opleiding kent een volgtijdelijkheid die het panel kan begrijpen gezien de stappen die een proces van ondernemen met zich mee brengen. Die vragen nu eenmaal om een zekere volgtijdelijkheid.

Voor de opleiding is een werkomgeving noodzakelijk. Die kan verschillende vormen hebben. De opleiding biedt deelname in studentcompanies aan voor studenten die geen praktijkleeromgeving hebben. Aan het begin van de opleiding vindt een intake plaats. Die is erop gericht de praktijkwerkplek van de student te beoordelen met als hoofdvraag: is er voldoende leermogelijkheid in het bedrijf voor de tweejarige opleiding? Volgens het panel is dit een goede manier om bij aanvang van de studie de kans op succes te verhogen.

Het panel heeft een enthousiast docententeam gezien, met deskundige docenten. Om het onderwijsconcept van de deeltijdopleidingen duurzaam vorm te geven, worden docententeams structureel en kundig ondersteund door onderwijskundigen bij de ontwikkeling van hun onderwijs en toetsen. De CHE leidt momenteel docenten op in het werken met leeruitkomsten vooral via learning-on-the-job en casuïstiek uit de leerpraktijk gekoppeld aan digitalisering van het onderwijs.

De trajectbegeleiders die het panel heeft ontmoet zijn bevolgen, betrokken en bereikbaar. Het totale pakket van werkzaamheden van de trajectbegeleider voorziet in een compleet beeld van de individuele student en maakt de begeleiding altijd op maat en persoonlijk. Studenten krijgen met behulp van de trajectbegeleiders de regie over hun eigen leerproces.

De aard van de opleiding maakt dat er studenten instromen die ondernemend zijn. Uiteindelijk zou dat tot hogere uitval kunnen leiden. Het panel raadt de opleiding aan hier serieus aandacht aan te besteden en waar mogelijk aanvullende maatregelen op te nemen.

Vernieuwingen en state-of-the-art ontwikkelingen komen via de beroepspraktijk van studenten de opleiding binnen. Dat kan het panel wel begrijpen, maar toch raadt het de opleiding aan om actief vernieuwingen mee te nemen in de opleiding en studenten op nieuwe ontwikkelingen te wijzen, ook als zij die niet in hun praktijkleeromgeving tegen komen.

Het systeem van toetsing sluit aan bij het onderwijsconcept. Toetsing binnen het concept is leerwegaafhankelijk. Het bereiken van de leeruitkomsten kan elke student zelf invullen met beroepsproducten voortkomend uit de beroepspraktijk. Een theoretische verantwoording en een reflectie op het beroepsproduct zijn vast onderdelen van elk beroepsproduct. De CHE betreft studenten nadrukkelijk bij de uitkomsten van evaluaties. Het panel vindt dat een goede werkwijze.

De examencommissie is geïnformeerd en betrokken bij het experiment leeruitkomsten. Deelname aan de landelijke werkgroep zorgt ervoor dat de verschillende examencommissies van elkaar leren over meer holistisch toetsen en het toetsen in grotere eenheden evenals over het borgen van leeruitkomsten in de beroepspraktijk. De overgang van 'meten is weten' naar meer holistische beoordelingen is groot maar met goede informatie en het uitwisselen van kennis wel te maken. Het panel is ervan overtuigd dat de examencommissie daartoe in staat is. In de beoordeling van eerder verworven competenties heeft de examencommissie laten zien flexibel te zijn, maar niet af te willen dingen op de kwaliteit. De CHE heeft daar eveneens een rol in gespeeld door te investeren in het verder professionaliseren van assessoren.

Het panel komt tot een eindoordeel positief ten aanzien van de kwaliteit van de nieuwe associate degree-opleiding Ondernemen van de Christelijke Hogeschool Ede en adviseert de NVAO om overeenkomstig te besluiten.

Den Haag, 27 april 2018

Namens het panel ter beoordeling van de beperkte Toets Nieuwe Associate degree-opleiding Ondernemen van de Christelijke Hogeschool Ede,

Sylvia Kramer  
(voorzitter)

Laura Oosterveld  
(secretaris)

## 2 Introductie

### 2.1 Werkwijze panel

De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) ontving op 30 november 2017 een aanvraag voor een Toets Nieuwe Opleiding (TNO) voor de associate degree-opleiding Ondernemen van de Christelijke Hogeschool Ede. Het succesvol doorlopen van een TNO procedure is een voorwaarde om als opleiding door de NVAO te worden erkend. Met het keurmerk van de NVAO mogen opleidingen de bij de opleiding behorende wettelijk beschermde getuigschriften of diploma's afgeven.

De procedure voor een nieuwe opleiding is iets anders dan de procedure die wordt gevolgd voor opleidingen die al zijn geaccrediteerd. Een TNO is in feite een planbeoordeling. Na de erkenning van de nieuwe opleiding zal de opleiding vallen onder de reguliere accreditatieprocedure.

Om de nieuwe opleiding te beoordelen, heeft de NVAO een panel van experts vastgesteld met de volgende samenstelling:

- Sylvia Kramer (*voorzitter*) is programmamanager Toekomstig Deeltijdonderwijs, opleidingsmanager Fontys Vastgoed en Makelaardij, voormalig projectleider Fontys Centrum voor Ondernemerschap en docent Bedrijfskunde-MER;
- Janneke Jung is onderwijsmanager van de associate degree ICT Servicemanagement aan de Hogeschool Rotterdam;
- Ivan Robeyns is trajectbegeleider van de HBO5 Informatica (CVO Antwerpen / AP Hogeschool);
- Ad Bresser is zelfstandig ondernemend adviseur op het gebied van innovatie en internet netwerk technologie. Hij is mentor van individuele startups, startup mentor bij Startupbootcamp en organisator van de Amersfoortse Startups meetup;
- Lars Blom (*student-lid*) bachelor student ICT en Science aan de Fontys Hogescholen.

Het panel werd bijgestaan door Anne Martens, beleidsmedewerker NVAO, als procescoördinator, en door Laura Oosterveld, beleidsmedewerker NVAO, als secretaris en procescoördinator tijdens het locatiebezoek.

Bij de toetsing heeft het panel het Beoordelingskader voor de beperkte Toets nieuwe opleiding van de NVAO (Stcrt. 2016, nr. 69458) in acht genomen.

Het panel heeft zich aan de hand van de door de opleiding verstrekte documenten op de beoordeling voorbereid. Op 21 maart 2018 is het panel bij elkaar geweest. Tijdens deze bijeenkomst zijn de eerste bevindingen van het panel besproken en nadere vragen geformuleerd voor het locatiebezoek.

Op 22 maart 2018 heeft het panel een locatiebezoek afgelegd. Tijdens dit bezoek is het panel in verschillende gespreksrondes van nadere informatie voorzien en zijn de vraagpunten aan de orde gesteld en in discussie gebracht. Het programma van het locatiebezoek is toegevoegd in bijlage 2. Na afloop van de gesprekken heeft het panel het geheel van bevindingen en overwegingen onderling besproken en vertaald naar voorlopige conclusies. Aan het eind van het bezoek heeft de panelvoorzitter die conclusies mondeling teruggekoppeld naar de opleiding. Op basis van de bevindingen, overwegingen en conclusies heeft de secretaris een conceptadvies opgesteld dat aan de panelleden is

voorgelegd. Vervolgens heeft het panel dit concept van commentaar voorzien, waarna het conceptrapport is vastgesteld door de voorzitter. Het adviesrapport is op 20 april 2018 aan de opleiding voorgelegd ter controle op feitelijke onjuistheden. De opleiding heeft op 26 april 2018 gereageerd op het adviesrapport. Dit heeft geleid tot een tweetal aanpassingen, waarna het definitieve rapport is vastgesteld door de voorzitter. Het panel heeft dit advies in volledige onafhankelijkheid opgesteld en op 27 april 2018 aan de NVAO aangeboden.

## **2.2 Panel rapport**

Het eerste hoofdstuk van dit rapport is de het samenvattend advies en het huidige hoofdstuk is de introductie.

Het derde hoofdstuk heeft een omschrijving van het programma waaronder de positionering van de opleiding binnen de instelling en binnen het hoger onderwijsbestel in Nederland.

Het panel geeft zijn bevindingen, overwegingen en conclusies weer in hoofdstuk 4 aan de hand van de onderwerpen en standaarden uit het relevante kader.

De bevindingen zijn de objectieve feiten zoals waargenomen door het panel in de aangeleverde documentatie en gedurende het locatiebezoek. De overwegingen bevatten de oordelen, meningen en zienswijzen van het panel en de mate waarop deze effect hebben op het uiteindelijke oordeel van het panel op de standaard. Op basis van de overwegingen wordt ook een algemeen eindoordeel uitgesproken.

Tot slot wordt in een tabel schematisch weergegeven wat de oordelen zijn per standaard.

## 3 Beschrijving van de opleiding

### 3.1 Algemeen

Instelling:	Christelijke Hogeschool Ede
Opleiding:	Associate degree Ondernemen
Variant:	deeltijd
Graad:	Associate degree
Locatie:	Ede
Studieomvang (EC):	120
CROHO-onderdeel:	Economie

Voorstel voor indeling in een visitatiegroep<sup>1</sup>: nader te bepalen.

### 3.2 Profiel instelling

De Christelijke Hogeschool Ede (CHE) is volgens de eigen website een hogeschool die geworteld is in de protestants-christelijke traditie. Dat komt tot uiting in de omgangsvormen, de visie op opleiden en de opleidingen zelf. Meer concreet leidt het tot aandacht voor de maatschappelijke rol en verantwoordelijkheid van de studenten en tot aandacht voor levensbeschouwelijke thema's, morele dilemma's en zingevingsvragen. De docenten zijn christen en belichten onderwerpen vanuit een christelijke visie.

De CHE is opgericht in 1954 en komt voort uit de Christelijke kweekschool op de Veluwe; de hbo-opleiding Leraar Basisonderwijs maakt nog steeds deel uit van het portfolio van de CHE. In 1994 fuseerde de hogeschool met De Vijverberg, waarbij de huidige naam werd aangenomen. In 1995 kwam de Evangelische School voor Journalistiek vanuit Amersfoort erbij, in 2004 gevolgd door de Evangelische Theologische Hogeschool uit Veenendaal.

De CHE heeft haar onderwijs volgens het aanvraagdossier georganiseerd in drie domeinen:

- Theologie, Welzijn en Zorg,
- Media & Organisatie en
- Educatie.

Binnen deze domeinen biedt de CHE negen bacheloropleidingen, twee masteropleidingen en één ad-opleiding aan. Voor vijf nieuwe ad-opleidingen lopen aanvragen. Naast Ondernemen zijn dat ICT Service Management, Ondernemend in de Zorg, Pastoraal werk en Pedagogisch-Educatief Medewerker.

Het onderzoek binnen de hogeschool is ondergebracht in zeven lectoraten met elk een lector en een kenniskring. De CHE heeft in 2015 haar onderzoeksprogramma Bakens van hoop vastgesteld. Hierin wordt het gezamenlijke onderzoeksprogramma van de lectoraten van de CHE gepresenteerd.

---

<sup>1</sup> De opleiding dient ten minste twee jaar voor de vervaldatum gebruik te maken van de zogenaamde aprilronde om zelf zorg te dragen voor een indeling in een visitatiegroep. Daarna neemt de NVAO het besluit over de indeling in een visitatiegroep.

### 3.3 Profiel opleiding

De Christelijke Hogeschool Ede wil per 1 september 2018 starten met de associate degree-opleiding Ondernemen. In die opleiding leren studenten om ondernemend en zelfstandig in te spelen op maatschappelijke en economische trends, daarin kansen en mogelijkheden te zien en daarop te acteren. Ondernemerschap beperkt zich niet tot small businesses en start ups maar richt zich ook op ondernemerschap binnen organisaties. En de opleiding heeft raakvlakken met HRM, bedrijfskunde en communicatie.

De CHE gaat de opleiding Ondernemen in deeltijd aanbieden in een tweejarig programma met een omvang van 120 studiepunten (EC). Elk studiejaar komen verschillende thema's in modules van 30 EC aan bod. De thema's zijn:

- Module 1 (generiek): Professionele identiteit (30EC)
- Module 2 (specifiek): Onderneming op de kaart (30EC)
- Module 3 (specifiek): Business full speed (30EC)
- Module 4 (specifiek): De onderneming heeft bestaansrecht (30EC)

Kenmerkende elementen van de associate degree-opleiding Ondernemen zijn de structurele aandacht voor waardengericht handelen en de mensgerichte aanpak, de brede focus op ondernemen in een eigen bedrijf of in een bestaande organisatie en het flexibele en modulaire deeltijd onderwijsconcept waarin de opleiding vorm krijgt. Het werkveld herkent de kenmerkende elementen van de opleiding. In start ups of studentcompanies kunnen studenten ondernemen leren. De ervaring die ze daar opdoen, kunnen ze gebruiken in het opzetten van een eigen bedrijf maar ook in ondernemen binnen een organisatie. Studenten met een ondernemende houding, lef en goed ontwikkelde soft skills versterken het ondernemende karakter van de regio, zo is de overtuiging van het werkveld en de CHE.

Afgestudeerden werken in hun eigen onderneming, kunnen een familiebedrijf overnemen of zijn werkzaam als ondernemende professional in een bestaande organisatie.



## 4 Opleidingsbeoordeling

In dit hoofdstuk wordt de evaluatie door het panel van de standaarden omschreven. Bij elke standaard geeft het panel zijn bevindingen, overwegingen en oordeel weer. De beoordeling is gebaseerd op de standaarden en criteria zoals beschreven in het Beoordelingskader voor de beperkte Toets nieuwe opleiding van de NVAO (Stcrt. 2016, nr. 69458). De beoordeling komt tot stand op basis van een discussie met 'peers' over de inhoud en kwaliteit van de opleiding.

Over de standaarden geeft een visitatiepanel een gemotiveerd oordeel op een driepuntsschaal: voldoet, voldoet ten dele of voldoet niet. Vervolgens geeft het panel een gemotiveerd eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding, ook op een driepuntsschaal: positief, positief onder voorwaarden, of negatief.

### 4.1 Standaard 1: Beoogde leerresultaten

*De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.*

#### **Bevindingen**

##### *Profiel*

Een landelijk profiel ondernemen bestaat nog niet. Op dit moment zijn er gesprekken gaande - waaraan de CHE deelneemt - om te komen tot een landelijk profiel. De associate degree-opleiding Ondernemen heeft een eigen profiel gemaakt en daarvoor gekeken naar het profiel van small business, bedrijfskunde, communicatie en HRM. Er is bewust gekozen voor een meer holistische benadering van het vak ondernemen. De vier basisdisciplines van de opleiding zijn recht, economie, organisatie en marketing. De associate degree-opleiding Ondernemen van de CHE geeft de mogelijkheid aan mensen om zich professioneel te ontwikkelen op zowel Entrepreneurschap als Intrapreneurschap. De invulling van de opleiding doet recht aan de breedte van werkveld.

De CHE onderscheidt zich in Nederland met een inkleuring van alle opleidingsprofielen die zich kenmerkt door christelijke identiteit, kwaliteit en persoonlijke betrokkenheid. Dit zal ook doorwerken in de ad-opleiding Ondernemen: studenten ontwikkelen een sterke professionele identiteit, binnen hun eigen persoonlijkheid. Vanuit een onderzoekende houding leren studenten te reflecteren op de inhoud en praktijk van het ondernemerschap en hun eigen persoonlijk handelen als ondernemer. In de opleiding is aandacht voor de onderliggende waarden van het ondernemerschap en de verbinding daarvan aan actuele ontwikkelingen in de maatschappij, de organisaties en de (eigen) ondernemingen.

Een professional met een afgeronde ad-opleiding Ondernemen is in staat om zelfstandig in te spelen op maatschappelijke en economische trends, ziet mogelijkheden en kansen en weet hierop te acteren. Hij<sup>2</sup> is in staat verbinding te maken tussen praktijk, mensen en middelen, zodat de ondernemingsdoelstellingen worden gerealiseerd. Hij is zowel een 'doener' als een 'denker'. De ad'er beschikt over zelfinzicht en reflectief vermogen, zodat hij weet wat hij wel, wat hij niet kan en waar en wanneer hij hulpbronnen moet inschakelen. Daarnaast beschikt hij over de communicatieve vaardigheden om mensen in hun specifieke rollen en professie te betrekken bij zijn plannen.

---

<sup>2</sup> Daar waar in de tekst hij staat dient nadrukkelijk ook zij gelezen te worden.

### *Niveau en oriëntatie*

De opleiding en het werkveld hebben een goed beeld van het niveau (NLQF 5) van de associate degree afgestudeerde. Het is een zelfstandige medewerker die samen met de klant iets kan oplossen. De ad'er kan zelf de grote lijnen uitzetten.

In onderling overleg – met verschillende medewerkers binnen de CHE die bezig waren met de ontwikkeling van nieuwe associate degree-opleidingen – is het niveau met de bijbehorende kwalificatie-eisen steeds bewaakt. Voor de associate degree-opleiding Ondernemen zijn kwalificaties en competenties gedefinieerd die de beroepspraktijk van de opleiding reflecteren waarbinnen het leren plaatsvindt. Die zijn vervolgens vertaald in leeruitkomsten. De kwalificaties en leeruitkomsten zijn gebaseerd op het eigen profiel en de (landelijke) beroeps- en opleidingsprofielen van small business, bedrijfskunde, communicatie en HRM.

Uit gesprekken met de opleiding en het werkveld ontstaat een evenwichtig beeld van de verwachting die bestaat ten aanzien van de associate degree afgestudeerde, die:

- in het bezit is van goed vakmanschap,
- in staat is op meer tactisch niveau te analyseren wat er speelt,
- de verschillende stakeholders verbindt en
- daarmee denken aan doen koppelt.

Een ad'er verbindt vakmanschap met tactische uitwerking en uitvoering; het is een bruggenbouwer die planmatig en methodisch werkt.

### *Werkveld*

Werkgevers zien voortdurend nieuwe ontwikkelingen in de markt. Start ups volgen niet meer alleen de klassieke vorm van in je eentje beginnen. Er ontstaat steeds vaker vraag naar ondernemende kracht binnen bedrijven om iets nieuws te beginnen. De vertegenwoordigers van het werkveld zien een opleiding die studenten precies dat leert wat zij zoeken: een ondernemende, onderzoekende houding, resultaatgericht handelen, plannen en organiseren en communiceren met stakeholders. De inbedding van het werkveld in de opleiding is wat fluïde in het domein Ondernemen.

Het werkveld is enthousiast over de tweejarige opleiding. Veel ondernemers willen leren maar vier jaar is te veel. In twee jaar kunnen ze heel wat (bij)leren dat relevant is. Het werkveld ziet hoe de opleiding studenten alle facetten van ondernemen en ondernemend zijn in een onderneming bijbrengt.

### *Weging en Oordeel*

Het panel heeft een goed beeld gekregen van het profiel van de opleiding Ondernemen. Het locatiebezoek heeft daarin hoge mate aan bij gedragen. De bestudering van het rapport leverde in eerste instantie bij het panel redelijk wat vragen op. De documentatie en verantwoording van wat de opleiding concreet gaat doen, behoeft aandacht. De keuze om elementen van small business, bedrijfskunde, communicatie en HRM te combineren vindt het panel sterk. De associate degree-opleiding Ondernemen van de CHE geeft de mogelijkheid aan mensen om zich professioneel te ontwikkelen op zowel Entrepreneurschap als Intrapreneurschap. Het panel is gecharmeerd van het brede, veelzijdige profiel.

Het niveau en de oriëntatie van de opleiding blijken helder uit het informatiedossier, de bijlagen en de beschikbare informatie. Het panel is overtuigd van het ad-niveau (NLQF 5), en ziet dat terug in het programma. De opleiding en het werkveld hebben een goed beeld van de capaciteiten van een ad-afgestudeerde van de opleiding Ondernemen. De ervaring van een student die een reeds lopende associate degree-opleiding volgt aan de CHE, geeft het panel vertrouwen dat de CHE en de ad-opleiding Ondernemen daarbinnen een goed beeld hebben van het ad-niveau. De student was van mening dat het onderwijs een aanzienlijke verdieping betekent ten opzicht van het mbo. Door de praktijkervaring is het aantoonbaar beter mogelijk om de opgedane kennis te integreren in de opleiding.

Conclusie: het panel beoordeelt deze standaard op grond van bovenstaande als *voldoet*.

#### 4.2 **Standaard 2: Onderwijsleeromgeving**

*Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.*

##### **Bevindingen**

###### *Onderwijsconcept*

Kenmerkend voor het onderwijsconcept van de CHE zijn flexibiliteit, maatwerk en nauwe samenwerking met de praktijk. De toepassing van deze principes is terug te vinden in het creëren van persoonlijke en samenhangende leerwegen die aansluiten op de persoonlijke situatie van de student en in nauwe samenwerking met het werkveld.

###### *Het curriculum*

Het onderwijsprogramma is modulair vormgegeven. Het leren is altijd gebaseerd op leeruitkomsten die zijn geclusterd in vier modules van elk 30 EC. Binnen het curriculum staat het leren in een eigen onderneming, een studentcompany of op de eigen werkplek centraal. Studenten realiseren daar de opdrachten en behalen daar hun leeruitkomsten. De opleiding is maatwerk en sluit aan bij de unieke situatie van de studenten. De vragende context van de student is leidend. Beroepsproducten uit de praktijk kunnen studenten inzetten in de opleiding waarbij elk beroepsproduct wel voorzien moet zijn van een theoretische onderbouwing.

Er zijn zes tot acht onderwijsdagen per module. Die richten zich op verrijking en integratie van de lesstof in de vorm van inspiratiecolleges, community-bijeenkomsten, training of intervisie. Elke onderwijsdag start met een bijdrage van een ondernemer uit de praktijk om studenten scherp en geïnteresseerd te houden. Daarnaast creëert de opleiding elke week een living lab waarin studenten en docenten samen werken. De opleiding Ondernemen ziet investeren in de learning community als een belangrijke taak.

Studenten geven aan dat zij niet goed op de hoogte zijn van de studiebelasting; het staat wel beschreven, maar ze kijken er niet naar. De combinatie van werken en studeren wordt als zwaar ervaren, maar ook als een kwestie van wennen. De studenten moeten goed leren plannen; dat lukt beter in het tweede jaar.

De opleiding Ondernemen kent een volgtijdelijkheid. De leeruitkomsten zijn dermate holistisch geformuleerd dat maatwerk in de opleiding te brengen is. Als iemand met een afwijkend idee komt is de grondhouding van de opleiding: 'dat is mooi, daar gaan we

maatwerk voor leveren.' In module vier hebben studenten de mogelijkheid om hun eigen route te kiezen met een eigen format van ondernemerschap.

Onderzoeksvaardigheden zijn zwaar aangezet in de opleiding. Het is een kerntaak van ondernemen. In het curriculum is aandacht voor de methodes die gebruikt kunnen worden om een onderneming op te zetten. Studenten moeten daarmee aan de slag in de theoretische onderbouwing van beroepsproducten. Hoewel alle studenten leren ondernemen is het resultaat van de onderneming niet gekoppeld aan het diploma.

Het onderwijsconcept waar de CHE voor heeft gekozen kan op steun van het werkveld rekenen. Flexibiliteit, maatwerk en nauwe samenwerking met de praktijk passen bij de praktische mbo'er die al aan het werk is. Een tweejarige opleiding is voor deze doelgroep overzichtelijk. Gecombineerd met het leren in de praktijkomgeving of in studentcompanies is het de ideale manier om kennis vanuit de praktijk naar de opleiding te brengen en vervolgens de in de opleiding opgedane kennis weer in de praktijk in te zetten.

Van de studenten uit lopende opleidingen die het panel heeft gesproken is het merendeel tevreden over het aantal contactmomenten, één van hen zou wel vaker bijeenkomsten willen. Eén van de studenten geeft aan dat bij hen verzoeken van studenten hebben geleid tot extra bijeenkomsten. Daarnaast wordt er ook geëxperimenteerd met webinars en online college.

#### *De rol van de trajectbegeleider*

Elke groep van acht tot twaalf studenten heeft tijdens de opleiding een vaste trajectbegeleider. Die begeleider bevordert de actieve deelname van studenten aan het eigen leerproces. Bij de start van de opleiding legt de trajectbegeleider het onderwijsconcept uit met de centrale kenmerken flexibel, maatwerk en nauwe samenwerking met de praktijk. De student krijgt uitleg over wat het onderwijsconcept betekent en wat de student mag verwachten van de begeleiding daarin vanuit de CHE. Studenten geven aan dat ze gemiddeld één keer per maand hun trajectbegeleider bij de CHE spreken. Die gesprekken vinden plaats in een kleine groep van ongeveer zes studenten.

Uitgangspunt in de begeleiding is dat de trajectbegeleider de student de regie geeft over de eigen opleiding. Dat gebeurt op verschillende manieren. Zo ondersteunt de trajectbegeleider studenten bij het inschatten van mogelijke eerder verworven competenties en welke (beroeps)producten bruikbaar zijn om dat aan te tonen. Daarnaast helpt de trajectbegeleider studenten bij de keuze van geschikte beroepsproducten om leeruitkomsten aan te tonen. De student krijgt handreikingen om de leerweg zo in te vullen dat die aansluit op de eigen situatie. In voorkomende gevallen signaleert de trajectbegeleider studenten die vertraging oplopen en handelt naar aanleiding daarvan. Studenten ontvangen van de begeleider feedback op de algemene professionele ontwikkeling.

De trajectbegeleider ziet de student niet alleen tijdens de onderwijsdagen maar ook in de praktijkleeromgeving. Ten minste éénmaal per module vindt een locatiebezoek bij de praktijkleeromgeving van elke student plaats. De trajectbegeleider onderhoudt contact met de praktijkbegeleider van de student. Een goede aansluiting tussen de praktijkleeromgeving en de opleiding is met de rol en taakstelling van de trajectbegeleider geborgd.

De trajectbegeleiders die het panel heeft ontmoet tijdens het locatiebezoek hebben indruk gemaakt. Zij zijn bevlogen, betrokken en bereikbaar. Door middel van intervisie en kalibreersessie borgen zij de eigen taak, professionele houding en aanpak. Ze spannen zich in om de student de eigen regie over de opleiding te laten nemen. De studenten die het panel heeft gesproken geven op hun beurt aan dat de regie over het leerproces bij hen ligt. Binnen de ad-opleiding Ondernemen zullen alle docenten ook de rol van trajectbegeleider op zich nemen.

Het totale pakket van werkzaamheden van de trajectbegeleider voorziet in een compleet beeld van de individuele student en maakt de begeleiding altijd op maat en persoonlijk.

De studenten die het panel heeft ontmoet zijn te spreken over de begeleiding. Een aantal studenten vond het moeilijk om aan het studiesysteem te wennen en om het onderwijs en de (vaak omvangrijke) opdrachten goed te plannen. De begeleider helpt daarbij en wijst bijvoorbeeld op de mogelijkheid om opdrachten te combineren. Maar de studenten zijn van mening dat hbo-onderwijs ook inhoudt dat ze zelf aan de bel moeten trekken.

#### *Praktijkbegeleiders*

In de opleiding Ondernemen zijn docenten en het werkveld nog bezig met de ontwikkeling van begeleiding in het leerbedrijf. Kwaliteitsborging in het bedrijf in de vorm van begeleiding en coaching is onderwerp van gesprek in het voorjaar van 2018. In ieder geval zal een ervaren ondernemer elke studentcompany begeleiden en coachen. Vanuit de bacheloropleiding Bedrijfskunde zijn de werkveldvertegenwoordigers al bekend met terugkomdagen voor bedrijven die de begeleiding van studenten verzorgen om onderling ervaringen uit te wisselen hoe het is gegaan. De CHE organiseert dit soort activiteiten. Het werkveld dat het panel heeft gesproken en de associate degree-opleiding Ondernemen willen hier graag bij aansluiten. Op die manier ontstaat een cyclus van evalueren die ook zicht geeft op wat actueel is in de praktijk.

#### *Docententeam*

Het onderwijsconcept van de CHE vraagt een andere houding van de docenten. Het is niet vanzelfsprekend dat elke docent meegaat in een nieuw en innovatief onderwijsconcept. Daar is de instelling zich van bewust. Er is gestart met een kopgroep volgens hetzelfde principe als hoe de studenten leren: leren in de praktijk. Op de werkplek gaan docenten aan de slag met de nieuwe uitvoering van het onderwijs. De docenten die onderwijs gaan verzorgen in de ad-opleiding Ondernemen geven aan dat professionaliseren en ondernemerschap veelal in de aard van de docent zit. Dat maakt dat zij van nature op een andere manier kijken naar onderwijs geven.

Het leren op de werkplek van docenten betekent dat zij daar tijd krijgen om actief aan de slag te gaan in en met de leeromgeving. Er is veel aandacht voor digitalisering. Docenten krijgen hulp en training in didactisch gedrag online. Tijdens de gesprekken bleek dat docenten zich ervan bewust zijn dat het eigen beroep in transitie is.

Inmiddels zijn er binnen de CHE teams met onderwijskundigen en docenten waarbinnen kruisbestuiving plaatsvindt over de nieuwe manier van onderwijs geven. Er ontstaat steeds meer enthousiasme en steun voor het concept van flexibel leren. Er is een transitie gaande van inhoudsdocent naar begeleider van leerprocessen; dat is soms best lastig. De hogeschool heeft er vertrouwen in dat het gaat werken; het panel ook.

### *Elektronische leeromgeving*

Het panel heeft een presentatie gekregen van de elektronische leeromgeving. In lijn met de gerichtheid op flexibiliteit van de opleiding, is het onderwijs blended ingericht: per module wordt een mix van praktijkleren, lesdagen op locatie, zelfstandig leren en online leertaken aangeboden. Op de digitale leeromgeving is alle informatie over de modules, de storyboards<sup>3</sup> en de toetsing te vinden. Studenten hebben de mogelijkheid hier hun opdrachten digitaal in te dienen. De digitale leeromgeving biedt eveneens mogelijkheden voor webinars, begeleiding van de student door de docent en interactie tussen studenten. Dit laatste gebeurt via een community en een forum. Docenten roosteren tijd vrij voor het begeleiden van de studenten in de online leeromgeving.

### *Instream en doorstroom*

De associate degree-opleiding Ondernemen richt zich op professionals die hun eigen bedrijf willen starten en op professionals die werkzaam zijn in een bedrijf en hun ondernemende competenties meer willen ontwikkelen. De opleiding houdt voor de start een intake. Doel is om te bepalen hoe groot de kans is dat het leerbedrijf van de student gedurende de tweejarige ad-opleiding voldoende materiaal oplevert voor de studie. Als dat niet het geval is, biedt de opleiding studenten de mogelijkheid om deel te nemen aan studentcompanies. Daar is binnen de CHE al veel ervaring mee in verschillende hbo-bacheloropleidingen.

Hoeveel instroom de opleiding kan verwachten en hoe duurzaam die instroom is, moet nog blijken. De afgestudeerde ad'er Ondernemen kan instromen in verschillende hbo-bacheloropleidingen die de CHE binnen het Domein Media en Organisatie aanbiedt zoals:

- Bedrijfskunde MER
- Human Resource Management
- Communicatie

Deze opleidingen werken ook met studentcompanies en nemen deel aan het experiment leeruitkomsten, wat goed aansluit bij de werkwijze voor de leeruitkomsten van de ad-opleiding Ondernemen.

### *Toekomst*

Omdat het onderwijsconcept uitgaat van een praktijkwerkplek is er op een natuurlijk wijze een praktische samenwerking met het werkveld. Het periodieke bezoek van de trajectbegeleider aan de werkplek versterkt die samenwerking. Verder organiseert de CHE tweejaarlijks een dag voor praktijkopleiders waarvoor de instelling de praktijk vraagt om actuele thema's ter bespreking aan te leveren. Zo komt er een dialoog op gang. Het inzetten van ondernemers op elke onderwijsdag haalt de actuele werkpraktijk binnen in de school. Omdat ondernemers de studentcompanies coachen en begeleiden, is de interactie tussen de opleiding en het werkveld ook daar geborgd.

Het inzetten van de beroepspraktijk in de opleiding biedt een hoge mate van flexibiliteit aan de invulling van het curriculum. State-of-the-art ontwikkelingen zullen daar naar voren komen en de (nieuwe) thema's voor het curriculum mede bepalen. Als er voortdurend een grote vraag blijkt te zijn naar een bepaald aspect kan dat tot een curriculumaanpassing leiden.

---

<sup>3</sup> Een storyboard bevat inhoudelijke informatie over de module, contactdagen, contacttijd, bronmateriaal, leertaken en leeruitkomsten.

### ***Weging en Oordeel***

Het onderwijsconcept en het modulair vormgegeven curriculum, gebaseerd op het behalen van de leeruitkomsten op de eigen werkplek, zijn goed op elkaar afgestemd. Het panel is van oordeel dat de leeruitkomsten gedegen zijn uitgewerkt in een onderwijsprogramma met leerdoelen. Het panel heeft waardering voor de aandacht voor de ontwikkeling van de persoon in de opleiding. De (digitale) leeromgeving acht het panel passend bij het onderwijsconcept en aansluitend bij de behoefte van studenten.

In het curriculum ziet het panel niet de aandacht terug voor methodes die gebruikt kunnen worden om een onderneming op te zetten. Uit de gesprekken bleek dat wel degelijk een onderdeel van de opleiding te zijn. Dat kan volgens het panel in het curriculum een nadere specificering krijgen.

De begeleiding door trajectbegeleiders bevordert de actieve deelname van studenten aan het eigen leerproces. Zij zijn de coaches die de termen beheersen, inhoudelijk weten waar het over gaat en het traject van de student goed kennen. Ze spannen zich in om de student de eigen regie over de opleiding te laten nemen. De trajectbegeleiders die het panel heeft ontmoet tijdens het locatiebezoek zijn bevolgen, betrokken en bereikbaar. Het totale pakket van werkzaamheden van de trajectbegeleider voorziet in een compleet beeld van de individuele student en maakt de begeleiding altijd op maat en persoonlijk.

Het panel heeft een enthousiast en gemotiveerd docententeam ontmoet met deskundige docenten. Het team staat klaar om te starten met de associate degree-opleiding Ondernemen. De docenten zijn gewend om te gaan met de specifieke vragen van de deeltijdse doelgroep. Sterker nog: zij zijn enthousiast over de inzet van de deeltijdstudenten. In teams met onderwijskundigen en docenten werkt de CHE aan het verder vormgeven van het onderwijsconcept in de eigen praktijk. De kleinschaligheid en identiteit van de CHE maken dat professionele vorming altijd hand in hand gaat met persoonlijke vorming. Het panel heeft vertrouwen in de transitie van docenten van inhoudsdocent naar begeleider van leerprocessen.

De aard van de opleiding maakt dat er studenten instromen die ondernemend zijn. Dat brengt het risico met zich mee dat als een student succesvol is in ondernemen, de opleiding van ondergeschikt belang is. Uiteindelijk zou dat tot uitval kunnen leiden. Het panel heeft daarover gesproken met betrokken van de opleiding. Die zijn zich bewust van dat risico en hebben in het curriculum daarvoor al enkele maatregelen ingebouwd zoals het inzetten van ondernemers op elke onderwijsdag. Het panel raadt de opleiding aan hier – waar mogelijk – nog serieuzer aandacht aan te besteden en aanvullende maatregelen op te nemen.

Veranderingen in de praktijk en nieuwe inzichten bereiken de opleiding door het uitgangspunt van de praktijkleeromgeving en de actieve inzet van ondernemers in het curriculum. Toch raadt het panel de opleiding aan om actief vernieuwingen mee te nemen in de opleiding en studenten daarop te wijzen, ook als zij die niet in hun praktijkleeromgeving tegenkomen.

Binnen de CHE zijn studenten nadrukkelijk betrokken bij de evaluatie van het onderwijs. Elke module kent een evaluatie. Na analyse van de uitkomsten daarvan volgt er voor elke module – indien nodig – een verbeterplan. De studenten die het panel heeft ontmoet zijn van mening dat hun stem wordt gehoord en dat ze voldoende worden betrokken bij evaluaties en medezeggenschap.

Ze zijn van mening dat de CHE open staat voor kritiek, dat er iets met hun kritiek wordt gedaan en dat er een goede terugkoppeling van de resultaten is. Elke module kent naast een evaluatie ook een contactmoment om de bevindingen te bespreken. Binnen de associate degree-opleiding Ondernemen zal dezelfde werkwijze gelden. Bovendien is de opleiding van plan panelgesprekken te gaan organiseren om de uitkomsten van evaluaties te bespreken en toe te lichten wat er met eerdere opmerkingen is gebeurd.

Conclusie: het panel beoordeelt deze standaard op grond van bovenstaande als *voldoet*.

#### **4.3 Standaard 3: Toetsing**

*De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.*

##### ***Bevindingen***

In het systeem van toetsing staan de leeruitkomsten en beroepsproducten centraal. Dit past bij het onderwijsconcept waarin praktijk, integraliteit, flexibiliteit en leerwegaafhankelijkheid belangrijke aspecten zijn.

##### ***Toetsvormen en toetskwaliteit***

De associate degree-opleiding Ondernemen neemt deel aan de pilot flexibilisering, in het bijzonder het experiment leeruitkomsten. Toetsing daarbinnen is leerwegaafhankelijk. Het bereiken van de leeruitkomsten kan elke student zelf invullen met beroepsproducten voortkomend uit de beroepspraktijk. Er zijn voldoende toetsmomenten. De vorm van de toetsen varieert van digitaal tot gerelateerd aan de eigen praktijk van de student. Een theoretische verantwoording en een reflectie op het beroepsproduct zijn vast onderdelen van elk beroepsproduct.

De leeropdrachten zijn opgesteld door het docententeam dat de opleiding heeft ontwikkeld. Het team is bijgestaan door een onderwijskundige die het deeltijdconcept voor de CHE heeft ontwikkeld. De verbinding tussen leeruitkomsten, leeropdrachten, leerdoelen en indicatoren in de toetsmatrizen is helder.

Het eindniveau van de studenten wordt getoetst in de modules twee, drie en vier. Er zijn altijd twee onafhankelijke beoordelaars die de leeruitkomsten beoordelen. Ter afsluiting van de opleiding vindt een eindgesprek plaats. In het principe zijn er geen studiepunten aan het eindgesprek gekoppeld, tenzij het is gecombineerd met een beoordelingsgesprek van de laatste leeruitkomst. Het eindgesprek dient als terug- en vooruitblik in het kader van leven lang leren.

De studenten uit lopende opleidingen vinden de toetsen over het algemeen duidelijk, ze volgen de toetsmatrizen en bekijken de rubrics.

##### ***Examencommissie***

De examencommissie is verantwoordelijk voor de borging van de kwaliteit van toetsing en de borging van het eindniveau. De commissie is goed geïnformeerd over het experiment leeruitkomsten en is aangesloten bij de landelijke werkgroep. Daarin leren de verschillende examencommissies van elkaar over meer holistisch toetsen en het toetsen in grotere eenheden evenals over het borgen van leeruitkomsten in de beroepspraktijk.



De overgang van 'meten is weten' naar meer ongreepbare beoordelingen is groot maar met goede informatie en het uitwisselen van kennis wel te maken.

Bij de start van de opleiding hebben studenten de mogelijkheid om een assessment te doorlopen om eerder verworven competenties te verzilveren in vrijstellingen. Twee onafhankelijke, gecertificeerde assessoren nemen zo'n assessment af. De examencommissie kent vrijstellingen toe. Onderbouwing daarvan kan met relevante diploma's en/of andere bewijsstukken zoals beroepsproducten. Vervolgens kan de student een individuele leerroute doorlopen.

Uit het gesprek met de examencommissie blijkt dat in het begin veel rapporten van bacheloropleidingen werden teruggestuurd naar de assessoren. De examencommissie wil in de assessment verslagen inhoudelijk gemotiveerd zien waarom een assessor van mening is dat validatie aan de orde is. De kwaliteit van de rapportages is inmiddels verbeterd. Er is door de CHE geïnvesteerd in het verder professionaliseren van assessoren. De studenten die het panel heeft gesproken zijn op de hoogte van de procedures bij het verkrijgen van vrijstellingen en vinden dat die over het algemeen goed functioneren.

De examencommissie benoemt examinatoren. Docenten organiseren kalibratie en intervisie tussen beoordelaars.

#### ***Weging en Oordeel***

Het systeem van toetsen sluit aan bij het onderwijsconcept van de opleiding. Het panel is van oordeel dat het toetsbeleid voldoende breedte en houvast biedt voor het verzekeren van betrouwbare en valide toetsen. De eisen aan toetsen en beoordelingen zijn helder door de aanwezigheid van goed uitgewerkte matrijzen met indicatoren. De student kan het beroepsproduct afstemmen op de context waarin hij wil leren. Deze benadering is volgens het panel passend bij de aard en inrichting van deze opleiding.

De examencommissie is zich terdege bewust van het speciale karakter van de opleiding en neemt deel aan landelijke overleggen om de betrouwbaarheid en validiteit van toetsen en beoordelingen te borgen. De overgang van 'meten is weten' naar meer ongreepbare beoordelingen is groot maar met goede informatie en het uitwisselen van kennis wel te maken. Het panel heeft betrokken leden van de examencommissie gesproken en heeft vertrouwen in de borging van de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen in de ad-opleiding Ondernemen.

Conclusie: het panel beoordeelt deze standaard op grond van bovenstaande als *voldoet*.

#### **4.4 Graad en CROHO-onderdeel**

Het panel adviseert om de volgende graad aan de opleiding toe te kennen: Associate degree.

Het panel adviseert het volgende CROHO-onderdeel voor de opleiding: Economie.

#### **4.5 Algemene conclusie over de kwaliteit van de opleiding**

Het panel beoordeelt de kwaliteit van de nieuwe opleiding positief.

#### **4.6 Aanbevelingen**

- Besteed aandacht aan het documenteren en verantwoorden van wat de opleiding concreet gaat doen.
- Maak expliciet ruimte in het curriculum om aandacht te besteden aan nieuwe ontwikkelingen.
- Geef aan waar het methodisch handelen in het curriculum is opgenomen en op welke wijze studenten daarmee in aanraking komen.
- Het panel raadt de opleiding serieus aandacht te besteden en waar mogelijk aanvullende maatregelen te nemen om studenten bij de opleiding te houden. Juist het vak Ondernemen is kwetsbaar voor uitval als studenten er succesvol in zijn.
- Blijf studenten – zoals dat nu al gebeurt binnen de CHE – betrekken bij de uitkomsten van evaluaties en doorgevoerde verbeteringen.

## 5 Overzicht oordelen

Standaard	Oordeel
<u>Beoogde leerresultaten</u> <i>Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.</i>	Voldoet
<u>Onderwijsleeromgeving</u> <i>Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.</i>	Voldoet
<u>Toetsing</u> <i>Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.</i>	Voldoet
<b>Algemene conclusie</b>	Positief

## Bijlage 1: Samenstelling panel

- Sylvia Kramer (*voorzitter*) is programmamanager Toekomstig Deeltijdonderwijs, opleidingsmanager Fontys Vastgoed en Makelaardij, voormalig projectleider Fontys Centrum voor Ondernemerschap en docent Bedrijfskunde-MER;
- Janneke Jung is onderwijsmanager van de associate degree ICT Servicemanagement aan de Hogeschool Rotterdam;
- Ivan Robeyns is trajectbegeleider van de HBO5 Informatica (CVO Antwerpen / AP Hogeschool);
- Ad Bresser is zelfstandig ondernemend adviseur op het gebied van innovatie en internet netwerk technologie. Hij is mentor van individuele startups, startup mentor bij Startupbootcamp en organisator van de Amersfoortse Startups meetup;
- Lars Blom (*student-lid*), bachelor student ICT en Science aan de Fontys Hogescholen.

Alle panelleden hebben een onafhankelijkheids- en onpartijdigheidsverklaring ingevuld en ondertekend.

Het panel werd bijgestaan door Anne Martens, beleidsmedewerker NVAO, als procescoördinator, en door Laura Oosterveld, beleidsmedewerker NVAO, als secretaris en procescoördinator tijdens het locatiebezoek.

## Bijlage 2: Programma locatiebezoek

Het panel heeft een bezoek gebracht aan de Christelijke Hogeschool Ede op 22 maart 2018.

<b>Programma visitatie Ad Ondernemen en Ad ICT Service Management (Ad-ON/Ad-ICT)</b>							
<b>Tijd</b>	<b>Onderdeel</b>						
<b>Woensdag 21 maart 2018</b>							
<b>17.30 - 18.30</b>	<b>Instellingsbestuur en directie, presentatie DTO-concept en de nieuwe Ad-opleidingen (gezamenlijk met Ad-OidZ en Ad-PW)</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Harmen van Wijnen (voorzitter CvB)</li> <li>- Janine van Drieënhuizen (directeur DTO)</li> <li>- Herman Oevermans ( directeur Werkveld, Onderwijs, Onderzoek)</li> <li>- Harry Bent (directeur Theologie, Welzijn, Zorg)</li> </ul> <b>NB Locatie Van der Valk Veenendaal</b>						
<b>Donderdag 22 maart 2018</b>							
<b>Tijd</b>	<b>Onderdeel</b>						
<b>08.30 - 09.00</b>	<b>Bestuderen documenten</b>						
<b>09.00 - 09.45</b>	<b>Werkveld Ondernemen</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Dick ten Hove (directeur-eigenaar, Fleetsupport e.a.)</li> <li>- Arnold van Binsbergen (communicatieadviseur, Treffend&amp;Co)</li> </ul> <b>Werkveld ICT Service Management</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Gerrit Valkenburg (secretaris, Stichting ICT Valley)</li> <li>- Joop Hazeleger (directeur, Knooppunt Techniek)</li> <li>- Arjan Rustenhoven (HR-manager, 4PS)</li> <li>- Maarten Roos (service manager, Detron)</li> </ul>						
<b>09.45 – 10.00</b>	<b>Pauze</b>						
<b>10.00 - 10.45</b>	<b>Directie DTO + coördinatoren (gezamenlijk met Ad-OidZ en Ad-PW)</b>						
	<table border="1"> <tr> <td>10.00-10.15</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Els Andringa (coördinator Ad-PEM)</li> </ul> </td> </tr> <tr> <td>10.15-10.30</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Adriaan Oosterloo (manager onderwijs DTO)</li> </ul> </td> </tr> <tr> <td>10.30-10.45</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Janine van Drieënhuizen (directeur DTO)</li> </ul> </td> </tr> </table>	10.00-10.15	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Els Andringa (coördinator Ad-PEM)</li> </ul>	10.15-10.30	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Adriaan Oosterloo (manager onderwijs DTO)</li> </ul>	10.30-10.45	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Janine van Drieënhuizen (directeur DTO)</li> </ul>
10.00-10.15	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Els Andringa (coördinator Ad-PEM)</li> </ul>						
10.15-10.30	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Adriaan Oosterloo (manager onderwijs DTO)</li> </ul>						
10.30-10.45	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling (coördinator Ad-ICT)</li> <li>- Gert Nooteboom (coördinator Ad-ON)</li> <li>- Janine van Drieënhuizen (directeur DTO)</li> </ul>						
<b>10.45 – 11.00</b>	<b>Pauze</b>						

<b>11.00 - 12.00</b>	<b>Examencommissie + curriculumcommissie (gezamenlijk met Ad-OidZ en Ad-PW)</b>	
	11.00-11.20	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Maarten Verheij (Ad-ON)</li> <li>- Maarten Zwart (Ad-ICT)</li> <li>- Jan Lok (Ad-ON)</li> <li>- Kees Schimmel (voorzitter Examencommissie)</li> </ul>
	11.20-11.40	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Maarten Verheij (Ad-ON)</li> <li>- Maarten Zwart (Ad-ICT)</li> <li>- Jan Lok (Ad-ON)</li> <li>- Adriaan Oosterloo (vz curriculum cie)</li> </ul>
	11.40-12.00	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Maarten Verheij (Ad-ON)</li> <li>- Maarten Zwart (Ad-ICT)</li> <li>- Jan Lok (Ad-ON)</li> <li>- Wim van Ieperen (lid Examencommissie)</li> </ul>
<b>12.00 - 13.00</b>	<b>Lunch en bestuderen documenten (gezamenlijk met Ad-OidZ en Ad-PW)</b>	
<b>13.00 - 13.45</b>	<b>Presentatie Module 1 en ELO door docenten (gezamenlijk met Ad-OidZ en Ad-PW)</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Bert Roor (presentatie module 1)</li> <li>- Harmen Jan Terwel (presentatie module 1)</li> </ul>	
<b>13.45 – 14.30</b>	<b>Docenten Ad-ON</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Gert Nooteboom</li> <li>- Jan Lok</li> <li>- Iede Kommerie</li> <li>- Maarten Verheij</li> <li>- Hedzer van der Kooi (trajectbegeleider)</li> </ul>	
<b>14.30 - 14.45</b>	<b>Pauze</b>	
<b>14.45 - 15.30</b>	<b>Studenten DTO (gezamenlijk met Ad-PW)</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jeannet van Gelder (bachelor Social Work)</li> <li>- Wymkje Nijenhuis (bachelor Verpleegkunde)</li> <li>- Christien Vreugdenhil (bachelor Educatie)</li> <li>- Margreet Schout-Haase (Ad Sociaal Werk in de Zorg)</li> <li>- Jan van Keulen (bachelor Godsdienst Pastoraal Werk)</li> </ul>	
<b>15.30 - 15.45</b>	<b>Afstemming voorzitters panels</b>	
<b>15.45-16.30</b>	<b>Docenten Ad-ICT</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jochum Muurling</li> <li>- Roelof van der Horst</li> <li>- Koos Oosterwijk</li> <li>- Rine le Comte</li> <li>- Eugene Leunissen</li> <li>- Gerda Cramer (trajectbegeleider)</li> </ul>	
<b>16.30 - 17.30</b>	<b>Overleg panel (+ evt. extra sessie directie voor aanvullende vragen)</b>	
<b>17.30</b>	<b>Terugkoppeling</b>	

## **Bijlage 3: Overzicht van bestudeerde documenten**

### ***Informatiedossier opleiding/instelling***

- Informatiedossier Toets Nieuwe Opleiding Associate Degree-Opleiding Ondernemen
- Bijlage 1: Beroeps- en opleidingsprofiel
- Bijlage 2: Eindkwalificaties en NLQF-niveau
- Bijlage 3: Modulekaarten
- Bijlage 4: Overzicht betrokken werkveld
- Bijlage 5: Storyboards
- Bijlage 6: Onderwijs- en examenregeling
- Bijlage 7: Overzicht betrokken docenten
- Bijlage 7: Toetsmatrijzen

### ***Documenten beschikbaar gesteld tijdens locatiebezoek***

- <sup>1</sup> Instellingsplan 2016-2020. De CHE voor de wereld van morgen. CHE (2016).
- <sup>2</sup> Besluit aanvraag deelname experiment leeruitkomsten. OCW (2016).
- <sup>3</sup> Bakens van hoop - Onderzoeksprogramma CHE (2015).
- <sup>4</sup> Eindadvies Christelijke Hogeschool Ede. Reviewcommissie Hoger Onderwijs (2016).
- <sup>5</sup> Keuzegids HBO, 2017
- <sup>6</sup> Ruimte voor Gelderland. Coalitieakkoord 2015-2019.
- <sup>7</sup> Provincie Gelderland. Beleidskader Economie mei 2016
- <sup>8</sup> Verslagen ontbijtsessies Ad-Ondernemen 7 en 8 juni 2017
- <sup>9</sup> Praktijkscan Associate degree
- <sup>10</sup> Format tripartite overeenkomst
- <sup>11</sup> Zelfscan Associate degree
- <sup>12</sup> Kaderdocument professionalisering deeltijd (2017), Professionele standaard deeltijd (2017) en diverse modulekaarten (2017)
- <sup>13</sup> Handboek voor trajectbegeleiders
- <sup>14</sup> Uitleg opbouw assessmentportfolio
- <sup>15</sup> Reglement examencommissies CHE (2011)

### ***Overige documenten***

- Literatuurlijst Ad Ondernemen
- Overzicht docenten en certificering

## **Bijlage 4: Lijst met afkortingen**

ad	associate degree
ba	bachelor
CHE	Christelijke Hogeschool Ede
EC	European Credits (studiepunten)
hbo	hoger beroepsonderwijs
ma	master
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
wo	wetenschappelijk onderwijs



Het adviesrapport is tot stand gekomen in opdracht van de NVAO met het oog op beperkte toetsing van de nieuwe opleiding associate degree-opleiding Ondernemen van de Christelijke Hogeschool Ede.

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)  
Parkstraat 28  
Postbus 85498 | 2508 CD DEN HAAG  
T 31 70 312 23 00  
E [info@nvao.net](mailto:info@nvao.net)  
W [www.nvao.net](http://www.nvao.net)

Aanvraagnummer 006327